

**Til
Helse- og omsorgsdepartementet**

postmottak@hod.dep.no

Oslo, 17.januar 2011

Selvorganisert selvhjelp i ny lov om kommunale helse- og omsorgstjenester

Høringssvar på forslag til ny lov om kommunale helse- og omsorgstjenester

Innledning

Selvhjelp Norge er nasjonalt kompetansesenter for selvorganisert selvhjelp, drevet av Norsk selvhjelpsforum på oppdrag fra Helsedirektoratet. Selvhjelp Norge er et virkemiddel i realisering av Nasjonal plan for selvhjelp (rapport IS-1212, Sosial- og helsedirektoratet, 2004). Selvorganisert selvhjelp er også innarbeidet som et bidrag i realiseringen av Opptrappingsplanen for rusfeltet og i Strategiplanen for arbeid og psykisk helse.

Selvhjelp Norges hovedoppgave er å gjøre kunnskap om selvorganisert selvhjelp tilgjengelig for befolkningen, slik at denne kunnskapen kan tas i bruk av både enkeltmennesker, organisasjoner og etater.

Det er med utgangspunkt i vårt arbeid og erfaring knyttet til realiseringen av Nasjonal plan for selvhjelp vi har skrevet vårt høringssvar.

Nasjonal plan for selvhjelp ble første gang offentlig kjent i Folkehelsemeldingen (St.meld.nr. 16 2002-2003 Resept for et sunnere Norge). Planen er nå under revisjon i samarbeid mellom Helsedirektoratet og Selvhjelp Norge. Revidert plan ferdigstilles første halvdel av 2011.

Selvhjelp Norge har også levert inn høringssvar på forslag til ny folkehelselov, der vi beskriver hvorledes selvorganisert selvhjelp bør innlemmes i folkehelsearbeidet.

Overordnede synspunkter

Selvhjelp Norge støtter helhjertet opp om Samhandlingsreformens satsning på og lovhjemlig av kommunenes ansvar for helsefremmende og forebyggende arbeid. Vi mener departementet gjør noe riktig når man foreslår å lage én felles lov til erstatning for kommunehelsetjenesteloven og sosialtjenesteloven.

Vi hilser også velkommen

- styrking av arbeidet med helhetlige behandlingsskjeder
- lovhjemling også av kommunenes plikt til brukermedvirkning
- en samlet regulering av retten til tjenester gjennom Pasientrettighetsloven.

Hva gjelder lovhjemlig av retten til koordinator (knyttet til Individuell Plan) er vi mer usikre på om dette vil fungere etter hensikten. Men hvis en lovhjemling av retten til koordinator kan styrke arbeidet med individuell plan er det et gode. Selvhjelp Norge mener at departementet også må se dette i sammenheng med Stoltenbergutvalgets rapport (selv om denne kun gjelder et fåtall av de som har rett til Individuell Plan) og den varslede stortingsmeldingen på rusområdet.

Kommentarer til forslaget til ny lov om kommunale helse- og omsorgstjenester

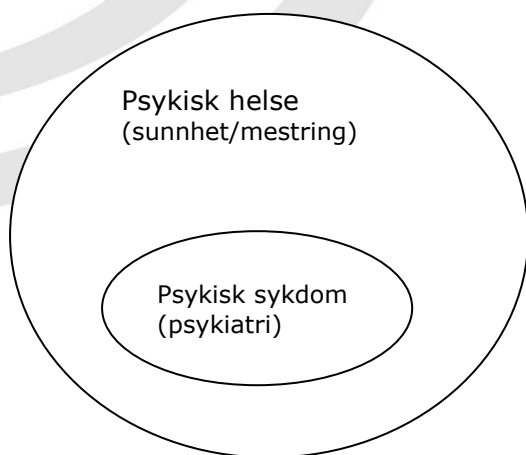
Beskrivelse av vårt samfunns helseutfordringer

Selvhjelp Norge støtter opp om beskrivelsen av de helseutfordringer vi står overfor som samfunn. Det handler om flere eldre/pleietrengende, flere med livsstilssykdommer og/eller kroniske lidelser og langvarig behov for helsehjelp. En "samfunnstilstand" som synliggjør nødvendigheten av å styrke og bygge ut folkehelsearbeidet og et sammenhengende helse- og omsorgstilbud i kommunene. Økt vekt på forebyggende arbeid vil kunne minske presset på det offentlige helsevesenet OG bidra til mindre lidelse og sykdom for den enkelte. Både folkehelsearbeidet generelt og arbeid med kommunale helse- og omsorgstjenester vil bli styrket med økt fokus på selvhjelpsforståelse.

Psykisk helse og rusproblematikk

Selvhjelp Norge vil fremheve viktigheten av at kommunalt helse- og omsorgsarbeid inkluderer arbeid med psykisk helse og rusproblematikk. Psykisk helse er noe vi alle har. Psykisk helse handler om mestringsressurser og ressurser til å tåle livets påkjenninger, ikke utelukkende psykisk sykdom. Menneskers erfaring fra et levd liv representerer på dette området betydelig kunnskap i folkehelsearbeidet.

Illustrasjonen på neste side illustrerer forholdet mellom psykisk helse og psykisk sykdom.

Problemer knyttet til misbruk av rusmidler angår mange mennesker, kanskje så mange som en million, enten fordi en selv misbruker rusmidler eller som pårørende, kollega eller nabo. Å bidra til å forebygge rusproblemer vil være en viktig del både av kommunenes folkehelsearbeid og av det kommunale helse- og omsorgsarbeidet i tiden som kommer.

Samvirke mellom ny folkehelselov og ny lov om kommunalt helse- og omsorgsarbeid, slik det legges opp til, virker svært fornuftig og kan bidra til at det blir sammenheng mellom helsefremmende, forebyggende, behandlende og rehabiliterende arbeid.

Sammenhengen mellom de ulike helseområdene, kroniske sykdommer, livsstilssykdommer, muskel- og skjelettlidelser, rus og psykiske helseutfordringer bør være tydelig.

Lovens formål

§ 1, Formål, virkeområde og definisjoner beskriver ikke eksplisitte helseområder. Det er også i høringsnotat fremhevet at psykisk helse og rus likestilles med andre helseproblemer (jfr § 3.2). Vi undrer oss på om områdene psykisk helse og rus faktisk burde vært nevnt spesifikt, nettopp for å kunne si noe om at dette innebærer normaltilstander som er en del av vårt totale helsebilde og fordi det erfaringsvis er områder som ofte blir uteglemt eller særbehandlet.

Helse- og selvhjelpsforståelse som perspektiv – styrking av lovens formål

God helse er fravær av sykdom eller lidelse og handler om mestring og håndtering av utfordrende livssituasjoner. Et menneske kan ha en sykdom/plage, men allikevel håndtere dette på en sunn måte. Det er dette selvhjelpsforståelse handler om, håndtering og mestring av sykdom, skade, funksjonsnedsettelse eller andre livsproblemer; håndtering av livets normale svingninger.

Selvhjelpsforståelse tar utgangspunkt i at alle mennesker har iboende ressurser som kan aktiveres, gjenerobres og mobiliseres når livsproblemer oppstår.

Selvhjelp er å ta dem i bruk. Å eie et livsproblem, betyr også å besitte erfaring og kunnskap som det er mulig å ta tilbake og gjøre bruk av i egne endringsprosesser. Også på systemnivå er denne erfaringskunnskapen viktig. Deling av erfaring mennesker i mellom bidrar til ny kunnskap, både for en selv og for dem en deler med.

Selvhjelpsforståelse er et bidrag i helsefremmende arbeid, forebyggende arbeid og i rehabilitering; alle mennesker har ressurser og kan ta egne valg og gjøre endringer i eget liv. Det dreier seg om å ta problemer på alvor, også før dette utvikler seg til et livsproblem.

Selvhjelp Norge er opptatt av å bidra til at ny helse- og omsorgslov også må føre til ny praksis, og vi vil i det videre fremme konkrete forslag til innarbeiding av selvhjelpsforståelse og selvorganisert selvhjelpsarbeid.

Det er viktig at **forarbeidene** til ny lov om kommunale helse- omsorgstjenester og tar opp i seg og beskriver følgende perspektiver:

- Egenkraftmobilisering (empowerment).
"Egenkraftmobilisering (empowerment) er den prosessen som er nødvendig for å styrke og aktivere menneskets egenkraft til å bli kjent med egne problemer, og på denne måten erverve seg nødvendige ressurser for å kunne håndtere hverdagen." (Talseth, 2000).
Ikke bare som en prosess som handler om myndiggjøring eller bemyndigelse, men som en prosess der den enkeltes iboende krefter og ressurser mobiliseres. Selvhjelpsarbeid er en måte å skape praksis for egenkraftmobilisering (empowerment) på, slik at dette blir mer enn en visjon eller et teoretisk begrep.
- Selvorganisert selvhjelp
"Selvhjelp er å ta utgangspunkt i opplevelsen av eget problem, gå inn i en prosess sammen med andre, for gjennom denne å erverve innsikt som aktiverer bruk av egne erfaringer for å oppnå forandring." (Norsk selvhjelpsforum)
Ikke bare som selvorganiserte selvhjelpsgrupper, men som en måte og forstå og handle på, uavhengig av rolle.
- Selvorganiserte selvhjelpsgrupper som verktøy i håndtering og endring av livsproblemer. Jfr Helsedirektoratets beskrivelse av selvorganisert selvhjelp: *"Helsedirektoratet har satset på selvhjelp i et folkehelseperspektiv, slik det er beskrevet i Nasjonal plan for selvhjelp (IS-1212). Dette er selvorganisert selvhjelp. Selvhjelp slik det skal forstås i denne sammenhengen er: å ta aktivt ansvar for egen livssituasjon og drives på initiativ fra menneskene det gjelder, og selvhjelpsgrupper drives av mennesker som har et problem"*
Selvorganiserte selvhjelpsgrupper representerer arenaer for å ta tilbake egne krefter og ressurser. Først og fremst ved å våge å bli kjent med eget problem og finne egen kunnskap og mot til å gå i gang med endringsprosessen.
- Erfaringskunnskap
Mennesker lever sine liv og erverver seg smertefull livserfaring. Kunnskap om å leve med et problem, kunnskap om endring og kunnskap om møter med tjenesteapparatet. Det er viktig at denne kunnskapen gis anerkjennelse og blir tatt aktivt i bruk.
Selvorganiserte selvhjelpsgrupper kan være et verksted for å hente fram denne kunnskapen og ordsette den, slik at den blir mulig å dele.

Vi ser for oss at perspektivene som er beskrevet over knyttes til det som i høringsnotatet er kap 4.1 Grunnleggende verdier og prinsipper.¹

Konkrete forslag

Vi har i vår kommentar til forslaget til ny folkehelselov foreslått at det i **forarbeidene** til loven blir presisert av kunnskap om selvorganisert selvhjelp er en naturlig del av kommunenes informasjons- og veiledningsarbeid. Kunnskapsformidling om selvorganisert selvhjelp vil kunne være viktig for at mennesker skal kunne ta selvhjelp i bruk både i helsefremmende og forebyggende arbeid og også i rehabilitering.

Fremtidens helseutfordringer vil delvis kunne møtes gjennom arbeid med selvorganisert selvhjelp, og en systematisk satsning på kunnskapsformidling i kommunene, bla gjennom lærings- og mestringstiltak, frisklivssentraler eller friskhus tiltak og som et helt selvstendig område, utenfor behandlingsapparatet. Dette i tråd med høringsnotatet: *"Ikke alle skader og ulemper mennesker utsettes for kan sies å være et offentlig ansvar. Kommunens ansvar for å yte tjenester må derfor avgrenses i forhold til det som må anses for å være den enkeltes ansvar for egen helse og velferd."* (siden 141)

Selvhelp Norge ser på det som en viktig oppgave for det offentlige (her kommunene) å spre kunnskap om selvorganisert selvhjelp, slik at flere kan sette seg i stand til å ta ansvar for egen helse og eget liv. Folkeopplysningsarbeid om selvorganisert selvhjelp er en viktig brikke i helsefremmende og forebyggende arbeid.

For at selvorganisert selvhjelp skal få/finne fotfeste i kommunene MÅ ALLE LEDD, ikke bare kommunene ha kunnskap om hva dette innebærer:

- Spesialisthelsetjenesten.
- Kommunehelsetjenesten (helsestasjoner, skolehelsetjeneste, fysioterapeuter med mer).
- Fastleger.
- Private behandlingsinstitusjoner.

Det må legges opp til kontinuerlige muligheter for kunnskapstilførsel om selvorganisert selvhjelp i kommunene. Selvhelp Norge og våre distriktskontorer har dette som oppgave.

For at kunnskapsformidlingsarbeidet skal få den tyngde som er nødvendig ønsker Selvhelp Norge at kunnskap om selvorganisert selvhjelp innarbeides i fagplaner for relevante utdanninger så som sykepleie, lærerutdanning, fysioterapi, ergoterapi, omsorgsarbeider, medisinstudiet osv.

Rett til opplæring

I Spesialisthelsetjenesteloven **§ 3-8. Sykehusenes oppgaver** er opplæring av pasienter og pårørende definert som en av fire oppgaver.

¹ Selvhelp Norge har fremmet likelydende merknader til forslag til ny folkehelselov.

Selvhjelp Norge mener det bør vurderes om en paragraf på linje med dette skal tas inn i ny lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, mer spesifikt enn slik det er formulert i forslaget pr i dag (se forslag til § 3.2). Det som beskrives i forslag til § 3.6 er av en annen karakter enn den opplæring som i dag er hjemlet i spesialisthelsetjenesteloven.

Vi mener også at selvorganisert selvhjelp kan innlemmes knyttet til forarbeidene til paragraf 3.2:

"§ 3-2. Kommunens ansvar for individ- og grupperettede helse- og omsorgstjenester

For å oppfylle ansvaret etter § 3-1 skal kommunen blant annet tilby følgende:

1. Helsefremmende og forebyggende arbeid, herunder:

a) opplysning, råd og veiledning (...)

Selvhjelp Norge foreslår at det i forarbeidene tas inn for eksempel følgende formulering: **"Kunnskap om selvorganisert selvhjelp er en naturlig del av kommunenes arbeid med opplysning, råd og veiledning i det helsefremmende og forebyggende arbeidet."**

Dette er i tråd med vårt forslag knyttet til § 6 i forslag til ny folkehelselov.

Lærings- og mestringsaktiviteter /frisklivstilbud

Høringsnotatet (side 184) beskriver utvikling av kommunale lærings- og mestringsentre og frisklivstilbud. Kunnskap om selvorganisert selvhjelp bør være en viktig del av dette arbeidet. Lærings- og mestringsiltak bør ha hele befolkningen som målgruppe, IKKE bare de som allerede er pasienter eller brukere av tjenester. Vi mener dette er viktig for at lærings- og mestringsiltak skal kunne fungere helsefremmende og forebyggende. De bør derfor organiseres utenfor den ordinære helse- og omsorgstjenesten i kommunene.

Harmonisering mot Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen

Det er viktig at selvhjelpsforståelse og kunnskap om selvorganisert selvhjelp på sikt (ved neste revisjon) også blir vurdert som et element i forarbeider til "Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen", slik at alt hele settet av forarbeider til lovverk knyttet til helse og sosialfaglige tjenester fra det offentlige gir samme signaler.

Rett til medvirkning, § 12.3

Høringsnotatet beskriver flere steder (bla side 269 og side 401) retten til medvirkning. Selvhjelp Norge støtter en lovfesting av dette også på kommunenivå. Men ser i den forbindelse at det er viktig å løfte fram enkelte problemstillinger:

- Å medvirke i egen behandlingsprosess krever mot og styrke. Selvorganisert selvhjelp er en måte å hente fram dette motet og denne styrken på.

- Å medvirke med erfaringskunnskap på systemnivå krever at brukerorganisasjonene er i stand til å ta dette ansvaret og er i stand til å formidle oppsummert erfaringskunnskap. Brukermedvirkning må ikke bare bli historiefortelling, men kunnskapsformidling.

Selvorganisert selvhjelp er et bidrag for å styrke kommunenes arbeid for å realisere lovens § 12.3, for eksempel gjennom opplæring av både ansatte og brukere.

Selvhjelp Norges bidrag

Kompetansesenteret Selvhjelp Norge er organisert med et hovedkontor i Oslo og pt fire distriktskontorer. I løpet av første halvår 2011 skal ytterligere tre distriktskontorer etableres. Alle landets fylker vil etter etableringen av de tre siste distriktskontorene ha tilgang på kunnskapslevering og samarbeid med et av Selvhjelp Norges distriktskontorer.

Selvhjelp Norges distriktskontorer har følgende oppgaver:

- Være et informasjonspunkt for selvhjelp i sitt dekningsområde.
- Være en pådriver for utvikling av selvhjelpsarbeidet i samarbeid med lokale aktører og gjennom dette bygge nettverk.
- Være en faglig ressurs i sitt dekningsområde, blant annet ved å holde foredrag, informasjonsmøter og fagdager.
- Drive lokal igangsettertrening og etablere nettverk for igangsettere.
- Samarbeide med lokale møteplasser for selvorganisert selvhjelp etter hvert som disse etableres.
- Igangsette grupper i samarbeid med lokale aktører i det området/lokalsamfunnet kontoret er etablert.

(Kilde: <http://www.helsedirektoratet.no>)

For eksempler på lokalforankret selvorganisert selvhjelpsarbeid, se www.linkoslo.no (Link Oslo, senter for selvhjelp og mestring) og www.linklyngen.no (Link Lyngen, senter for selvhjelp og mestring).

Ved en kommende implementering av nytt lovverk vil Selvhjelp Norge være en tilgjengelig ressurs, som allerede er etablert. Gjennom Statsbudsjettet for 2011 legges det opp til videre utvikling av det selvorganiserte selvhjelpsarbeidet i Norge.

Skulle det være spørsmål til vår høringsuttalelse, eller ønske om at vi utdyper forslagene, ta gjerne kontakt.

Vennlig hilsen
Selvhjelp Norge
Solbjørg Talseth

Eli Vogt Godagerdaglig leder
rådgiver
mobil 95 93 65 83